

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ
وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ
در زمین برای اهل یقین نشانه‌هایی است؛

و نیز در خودتان، آیا نمی‌نگرید؟! ذاریات ۲۰ و ۲۱

۱. آمادگی در اندیشه و قلب

کتاب زندگی

قرآن کریم راهنمای زندگی انسان‌هاست و مردم را به استوارترین راه‌ها هدایت می‌کند. خداوند، در این کتاب با ما سخن گفته و مردم را مخاطب قرار داده است. دوره‌ی نوجوانی و جوانی بهترین دوره برای توجه به سخنان خداوند است. امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

هر جوان مؤمنی که قرآن بخواند، قرآن با گوشت و خونس در می‌آمیزد و خداوند او را با فرشتگان بزرگواری که نویسندگان و حاملان قرآنند، هم‌نشین می‌کند. قرآن نیز در قیامت حافظ و نگهبان او خواهد بود.^۱

از این رو، ما می‌خواهیم به پیشگاه این کتاب الهی برویم و برنامه‌ی زندگی خود را از آن بگیریم؛ و این روشی است که در سراسر این کتاب دنبال خواهد شد.

این آیات شریفه را به دقت و زیبا بخوانید.

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ

نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ

يَهْدِي بِهِ اللَّهُ

مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ

.....

 خدا به وسیله‌ی آن هر کس که
 رضایت او را بجوید به راه‌های
 سلامت هدایت می‌کند.

وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ

إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ

وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

مائده، ۱۵ و ۱۶

هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ

وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ

آل عمران، ۱۳۸

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ

تَبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ

وَيُعَلِّمُكُمُ

مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ

آنچه که شما نمی‌توانستید بیاموزید.

بقره، ۱۵۱

ترجمه

به کمک توضیحات زیر ترجمه‌ی آیات را کامل کنید.

لِيَدَّبَّرُوا : تا تدبر کنند	مُبِين : روشن کننده
أُولُو الْأَلْبَابِ : خردمندان	تَبْيَان : روشن کننده
لِتُبَيِّنَ : تا روشن کنی	يَتَذَكَّرَ : پند گیرد (ند)
نَزَّلَ : نازل شده است	كَمَا : همان طور که

تدبّر در آیات الهی

خداوند مهربان که قرآن کریم را برای راهنمایی انسان‌ها فرستاده، ما را به خواندن این کتاب و تفکر و تدبّر در آن فراخوانده است. زیرا بهره‌مندی از هدایت‌های قرآن و قدم گذاشتن در راه زندگی و مسیر سعادت جز با تفکر و ژرف‌اندیشی در آیات آن به‌دست نمی‌آید.

کلام و سخن، هرچه بلندتر و حکیمانه‌تر باشد، نیازمند دقت بیشتر و تفکر عمیق‌تر است و می‌دانیم که کلام خداوند برترین و حکیمانه‌ترین کلام‌هاست. برتری کلام خدای متعال بر دیگر سخنان مانند برتری خالق بر مخلوقات است.^۱ همان‌طور که وجود محدود، کوچک و فانی ما در برابر عظمت خدای بزرگ چیزی به حساب نمی‌آید، سخن بزرگ‌ترین دانشمندان نیز در برابر عظمت کلام او ناچیز و بی‌مقدار است. اما چون این کتاب، برای هدایت همه‌ی انسان‌هاست، خداوند آن را به‌گونه‌ای نازل فرموده که هر کس متناسب با توان

۱- بحار الانوار، ج ۹۲، ص ۱۹

علمی و ایمان و تقوای خود می‌تواند از آن بهره‌بردار و از هدایتش استفاده کند. از این‌رو تدبیر و تفکر در آن و به دست آوردن و گوه‌های معرفت و دانش از دریای بیکران آن پایانی ندارد و به آخر نمی‌رسد. کافی است گوش جان به آیات زیبای الهی دهیم و دروازه‌ی دل به روی هدایت آن بگشاییم تا وجود ما سرشار از معرفت شود و با اطمینان خاطر در راه سعادت قدم برداریم.

پیام آیات (۱)

کدام یک از آیات درس، ما را به دقت در قرآن کریم برای فهم بیشتر توصیه

می‌کند؟ این توصیه با چه کلماتی بیان شده است؟

.....
.....

سطوح و مراحل تدبیر

تفکر در قرآن کریم از مراحل ساده و عمومی شروع می‌شود و به مراحل پیچیده و تخصصی می‌رسد. درک آیات قرآن کریم، شبیه به درک آیات و نشانه‌های الهی در خلقت است. هر انسانی وقتی به مخلوقات خداوند نگاه می‌کند و آسمان‌ها، زمین، درختان، گل‌ها، پرندگان، ماهی‌ها، حیوانات وحشی و سایر مخلوقات را می‌بیند، به اندازه‌ی توان خود درسی می‌گیرد و نکته‌ای می‌آموزد. اما علم دقیق و درست درباره‌ی هر نوع از آفریده‌ها در اختیار دانشمندانی است که در آن موضوع درس خوانده‌اند و فیزیک‌دان، شیمی‌دان، ستاره‌شناس و... شده‌اند. این دانش تخصصی است که مبنای تدوین کتب علمی و تدریس دروس دانشگاهی است.

مرحله‌ی ساده‌ی تدبیر و تفکر در قرآن که برای هر فردی لازم و ضروری است و سبب می‌شود که هر انسانی از سفره‌ی گسترده‌ی الهی بهره‌مند شود، با مرحله‌ی تخصصی آن که «تفسیر» نامیده می‌شود و یک دانش تخصصی به‌شمار می‌آید، متفاوت است. «تفسیر» قرآن کریم نیازمند دانش‌های ویژه است که مفسران عالی مقام پس از کسب آن دانش‌ها و آشنایی عمیق با همه‌ی آیات قرآن به تفسیر می‌پردازند و حقایق و معارف عمیق قرآن را تبیین می‌کنند.

در مرحله‌ی ساده‌ی تدبّر، گاهی درک معنا و مفهوم آیه برای دستیابی به پیام آن کافی است. به‌طور مثال، هر کس معنای آیه‌ی شریفه‌ی «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ» را بداند، درمی‌یابد که خداوند واحد دو صفت «رحمان» و «رحیم» است. گاهی نیز با دقت در عبارات یک آیه و ابتدا و انتهای آن، تدبّر به نتیجه می‌رسد و پیام به‌دست می‌آید. مثلاً وقتی در عبارات آیه‌ی شریفه‌ی «وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ»* دقت می‌کنیم، می‌یابیم که نتیجه‌ی جهاد و تلاش برای خدا آن است که او راه را نشان دهد و مسیر زندگی به‌درستی طی شود. گاهی دقت از این هم بیشتر می‌شود و نیازمند کشف ارتباط میان چند آیه و یافتن پیام میان آن‌هاست. پس هر قدر تفکر عمیق‌تر و تدبّر در آیات بیشتر شود، پیام‌های بیشتر با سطوح و لایه‌های عمیق‌تری از قرآن کریم به‌دست می‌آید.

ابزار تدبّر و روش‌های آن

«عقل»، ابزاری است که خداوند به ما عنایت کرده تا با آن بیندیشیم و به حقایق پی‌ببریم، خوبی‌ها را از بدی‌ها بازشناسیم. دانایی، نتیجه‌ی بهره‌مندی از قوه‌ی عقل و خردورزی است. اگر می‌خواهیم پیام‌های قرآن را دریابیم تا زندگی را براساس آن‌ها بنا کنیم، باید عقل خود را به کار گیریم و با «تفکر»، «تدبّر» و هم‌چنین با «تعلم» به این حقایق دست یابیم. البته همواره از خدای رحمان می‌خواهیم در این راه ما را یاری دهد و از هدایت‌هایش بهره‌مند فرماید.

پیام آیات (۲)

در آیات درس بیندیشید و ببینید کدام یک از آیات، ما را به این ابزار

راهنمایی می‌کند.

.....

* عنکبوت، آیه‌ی ۶۹

روش‌های تدبّر به ما کمک می‌کنند که سریع‌تر و آسان‌تر پیام‌های آیات را دریابیم و ارتباط میان بخش‌های مختلف یک آیه یا آیات را درک کنیم. این روش‌ها به تدریج در درس‌های آینده به کار گرفته خواهد شد و اکنون نیز نمونه‌هایی از آن را تمرین می‌کنیم.

پیام آیات (۳)

با تدبّر در آیات درس، پیرامون سؤالات زیر بیندیشید و پاسخ مناسب را بنویسید؛ در پاسخ خود شماره‌ی آیات مورد استفاده را ذکر کنید.

۱- هدف از نزول قرآن کریم چیست؟

پاسخ: بنا بر آیه‌ی ۱۵ و ۱۶ سوره‌ی مائده، هدایت انسان‌ها هدف اصلی نزول قرآن بوده است.

۲- با داشتن چه ویژگی‌هایی می‌توان از هدایت قرآن کریم بهره‌مند شد؟

۳- ثمرات و نتایج هدایت قرآن کریم چیست؟

۴- محدوده‌ی تاریخی و جغرافیایی هدایت قرآن کریم چقدر است؟

از نظر تاریخی:

.....

از نظر جغرافیایی:

.....

برترین معلم قرآن کریم

رسول خدا ﷺ اولین و برترین معلم و راهنمای ما برای تفکر در این کتاب است. آیات قرآن کریم بر قلب مبارک ایشان نازل شده و خدای متعال، ظاهر و باطن آن را به ایشان آموخته است.

پیام آیات

کدام یک از آیات درس، پیامبر اکرم ﷺ را به عنوان معلم قرآن کریم معرفی می‌کند؟

آن بزرگوار هم روش تفکر در قرآن را به ما آموخته است، هم به سؤال‌های مردم درباره‌ی آیات پاسخ داده است و هم چگونگی عمل به احکامی را که در قرآن آمده، به ما نشان داده است. به طور مثال، اگر خداوند، مسلمانان را به اقامه‌ی نماز فرمان داده، رسول خدا ﷺ چگونگی انجام آن را یاد داده است.

رسول گرامی اسلام، تعلیم قرآن کریم را پس از خودشان به امیر مؤمنان علی رضی الله عنه واگذار کردند و در حدیث مشهور «ثقلین» همه‌ی مؤمنان را به تمسک از قرآن کریم و عترت گرامی خود که حاملان علوم الهی و حافظان اصلی قرآن هستند، دعوت نمودند و جدایی ناپذیری قرآن و عترت را یادآور شدند. در موارد متعددی نیز از فضائل علمی امیر مؤمنان سخن گفتند و ایشان را دروازه‌ی شهر علم خود معرفی کردند.

آداب قرائت و تدبیر قرآن کریم

از آن‌جا که این کتاب، کلام الهی است و هیچ کلامی با آن قابل مقایسه نمی‌باشد. بنابراین شایسته است با آدابی خاص و شرایطی ویژه در پیشگاه آن حضور یابیم و به تفکر در آن پردازیم. رعایت ادب در پیشگاه قرآن نشان از آن است که:

- ۱- عظمت خداوند و ارزشمندی کلام او را درک می‌کنیم.
- ۲- به خداوند و کلام او محبت و علاقه‌ی قلبی داریم.

به همین جهت واجب است هنگام گذاردن دست روی آیات قرآن وضو داشته باشیم.^۱ هم‌چنین شایسته است:

- ۱- هنگامی که قرآن خوانده می‌شود گوش فرادهیم و ساکت باشیم.^۲
- ۲- وقتی می‌خواهیم قرآن بخوانیم، ابتدا «أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» بگوییم.^۳
- ۳- هنگام قرائت قرآن وضو داشته باشیم.
- ۴- هنگام قرائت و تدبیر در قرآن، با احترام در مقابل آن بنشینیم.
- ۵- قرآن کریم را روی زمین نگذاریم و در سطحی بلندتر مانند «رحل» یا «میز» قرار دهیم.
- ۶- روزانه قدری از آیات آن را قرائت کنیم و پس از درک معنای آیات در آن‌ها تفکر کنیم.
- ۷- با معانی و مفاهیم آن آشنا شویم تا بتوانیم با آن انس بگیریم.

۳- سوره‌ی نحل، آیه‌ی ۹۸

۲- سوره‌ی اعراف، آیه‌ی ۲۰۴

۱- سوره‌ی واقعه، آیه‌ی ۷۹

نمونه‌هایی از تدبّر که در این درس تمرین شد

- ۱- استخراج پیام آیه: روی تعدادی از آیات تأمل کردیم و پیام اصلی آن‌ها را به دست آوردیم.
- ۲- دریافت پاسخ از آیات: تعدادی سؤال طرح شد و پاسخ آن‌ها را با تأمل در آیات استخراج کردیم. مثلاً سؤال شد که «محدوده‌ی تاریخی و جغرافیایی هدایت قرآن کریم چقدر است؟» که پاسخ آن با مراجعه به آیات درس داده شد. گاهی به سؤالات دیگران درباره‌ی آیات پاسخ می‌دهیم و یا با استفاده از منابع معتبر پاسخ را جویا می‌شویم؛ و گاهی نیز خودمان درباره‌ی آیه، سؤالی طرح می‌کنیم.
- ۳- ارتباط برقرار کردن میان چند آیه: با ایجاد ارتباط میان عبارات یک آیه یا چند آیه‌ی درس، ثمرات و نتایج تدبّر در قرآن را به دست آوردیم.

بیشتر بدانیم

در سال ۱۸۷۱ میلادی گلاستون وزیر خارجه‌ی انگلستان در مجلس آن کشور در حال نطق، قرآن، کتاب آسمانی ما مسلمانان را بلند کرد و گفت: «تا نام محمد ﷺ بر فراز مناره‌ها بلند است و تا کعبه پابرجاست و تا قرآن کتاب راهنمای مسلمین است، امکان ندارد سیاست ما در سرزمین‌های اسلامی پیش‌رود و پا برجا بماند.»^۱ «همفر» جاسوس مشهور انگلیسی نیز در همان سال‌ها گفته بود: «مسلمانان ارزش بسیاری برای قرآن و حدیث قائل هستند و از نظر آنان پیروی از قرآن و حدیث موجب بهشت و ثواب است. لازم است پیرامون قرآن اشکال تراشی کرد، به این بهانه که در آن کم و زیاد شده است و نیز لازم است آیاتی از قرآن را که علیه یهود و مسیحیت و کفار است، از آن حذف کنیم.»^۲

در آن روز، انگلستان خود را بریتانیای کبیر می‌نامید و بسیاری از کشورهای اسلامی را در اشغال و سلطه‌ی خود داشت و در حال مبارزه با مسلمانانی بود که متوجه عقب ماندگی خود شده بودند و می‌خواستند مستقل زندگی کنند. در آن سال‌ها برخی از اندیشمندان اسلامی، مانند سیدجمال‌الدین اسدآبادی علت عقب‌ماندگی مسلمانان را

۱- تاریخ سیاسی ایران، ج ۱، ص ۱۸۶ - ایدئولوژی و فرهنگ اسلام از دیدگاه ژول لایبوم، ص ۱۶

۲- خاطرات سیاسی تاریخی مستر همفر در کشورهای اسلامی، محمدباقر حسینی، ص ۶۰

بشت کردن به تعالیم تمدن‌ساز قرآن کریم دانستند و مسلمانان را به تفکر در این کتاب دعوت کردند. نتیجه‌ی این دعوت موجی از بیدارگری بود که جهان اسلام را فراگرفت و مبارزه با استعمارگران را به دنبال داشت. استعمارگران که منشأ اصلی بیدارگری را شناخته بودند، از همان زمان تصمیم گرفتند با این کتاب مقدس به شکل‌های گوناگونی مبارزه کنند و این مبارزه تا به امروز ادامه دارد. نوشتن کتاب «آیات شیطانی»، چاپ کاریکاتورهای زنده در روزنامه‌ی دانمارکی «یولندپستن» در سال ۲۰۰۵ و پس از آن، در برخی روزنامه‌های اروپایی دیگر، ساخت فیلم‌های فراوانی بر ضد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و قرآن، مانند فیلم فتنه که توسط نماینده پارلمان هلند تهیه شد، ساخت بازی‌های ضداسلامی، ساختن مذاهب دروغین، برپایی مسابقات نقاشی برای مسخره کردن آیین اسلام و پیامبر گرامی ما در سال ۲۰۰۸، نمونه‌هایی از این مبارزه‌ی فرهنگی است.

راستی وظیفه‌ی ما چیست؟ آیا غیرت و عزت ما، عقل و خردمندی ما به ما اجازه می‌دهد دست روی دست بگذاریم و آنان فضای تبلیغاتی از قبیل اینترنت، رسانه‌ها و فیلم‌های سینمایی را در اختیار بگیرند و علیه پیامبر گرامی ما و قرآن ما به هر کار زشتی دست بزنند؟ آیا هر یک از ما نمی‌توانیم به اندازه‌ی توانایی علمی و با همت بلند خود وارد عمل شویم و رسالت و مسئولیت خود را نسبت به کتاب آسمانی‌مان انجام دهیم؟ البته بزرگ‌ترین مبارزه با مستکبرین جهان، آن است که خواندن و تفکر در قرآن کریم را از اصلی‌ترین برنامه‌های زندگی خود قرار دهیم و بکوشیم که به راهنمایی‌هایش عمل کنیم و نگذاریم که این کتاب آسمانی از صحنه‌ی زندگی اجتماعی ما خارج گردد.

بیشتر بدانیم

امام صادق علیه السلام، هرگاه قرآن کریم را به دست می‌گرفتند و باز می‌کردند که بخوانند، ابتدا این دعا را می‌خواندند :

اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا كِتَابُكَ
 الْمُنزَّلُ مِنْ عِنْدِكَ عَلَى رَسُولِكَ
 مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَكَلَامُكَ النَّاطِقُ
 عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكَ جَعَلْتَهُ هَادِيًا
 خدایا! گواهی می‌دهم که این، کتاب
 توست، فرود آمده از پیشگاه تو بر
 فرستاده‌ات محمد بن عبدالله صلی الله علیه و آله و کلام
 گوئی تو بر زبان پیام آورد؛ کلامی که

مِنْكَ إِلَى خَلْقِكَ وَ حَبْلًا مُتَّصِلًا
فِيمَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَ عِبَادِكَ .
آن را از جانب خود راهنمای بر مردم و
رسمانی پیوسته میان خود و بندگانت
قراردادی.

اللَّهُمَّ إِنِّي نَشَرْتُ عَهْدَكَ وَ كِتَابَكَ .
اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَظْرِي فِيهِ عِبَادَةً وَ
قِرَائَتِي فِيهِ فِكْرًا وَ فِكْرِي فِيهِ
اعْتِبَارًا، وَ اجْعَلْنِي مِمَّنْ اتَّعَطَّ بِبَيَانِ
مَوَاعِظِكَ فِيهِ وَ اجْتَنَبَ مَعَاصِيكَ
وَ لَا تَطَّبِعْ عِنْدَ قِرَائَتِي عَلَيَّ سَمْعِي
وَ لَا تَجْعَلْ عَلَيَّ بَصْرِي غِشَاوَةً
وَ لَا تَجْعَلْ قِرَائَتِي قِرَاءَةً لَا تَدْبُرُ فِيهَا
بَلْ اجْعَلْنِي أَتَدْبُرُ آيَاتِهِ، وَ أَحْكَامَهُ
وَ اخِذْ بِشُرَايِعِ دِينِكَ وَ لَا تَجْعَلْ
نَظْرِي فِيهِ غَفْلَةً وَ لَا قِرَائَتِي هَذْرًا
إِنَّكَ أَنْتَ الرَّؤُوفُ الرَّحِيمُ .^۱
خدایا! پیمان تو و کتاب تو را گشودم .
خدای من! نظر کردنم در این کتاب را
عبادت، خواندنم را فکر، و تفکر در آن را
با عبرت آموزی قرین ساز . مرا از آنانی
بگردان که از بیان موعظه های تو در قرآن،
پند می گیرند و از نافرمانیت دوری می کنند .
خدایا! در آن هنگام که قرآن می خوانم بر
شنوایم مهرزن و بر بینایم پرده میفکن .
خواندنم را خواندنی تهی از تدبیر قرار مده،
بلکه مرا آن گونه بگردان که در آیات و احکام
قرآن بیندیشم و قوانین دین تو را برگزینم .
[ای خدای من]، نگاهم در قرآن را
نگاهی از سر غفلت و خواندنم را خواندنی
بیهوده و باطل قرار مده، خدایا تویی رؤف
و مهربان!

چرا امام صادق علیه السلام خواندنی را که در آن تفکر و تدبیر نباشد، نمی پسندد و از خدا می خواهد
که او را گرفتار چنین خواندنی نکند؟

امام، خود دلیل آن را بیان فرموده است ؛ دعا را مطالعه کنید و آن دلیل را بیابید .
رفتار ما مسلمانان در هنگام خواندن قرآن چگونه است؟ شما، خود چگونه هستید؟ اکنون، پس
از مطالعه ای این دعا چه تصمیمی دارید؟

می دانید اگر امروز از یک حداقل شروع کنید، فرداها چه اتفاق زیبایی خواهد افتاد؟

گام نخست

برنامه‌ریزی برای بهره‌مندی از قرآن کریم

قرآن کریم، کتاب زندگی و راهنمای ما به سوی خوشبختی است؛ هدیه‌ای بزرگ از جانب خداست تا ما راه خود را بیابیم و مسیر رستگاری را بیابیم. ای خدای مهربان! می‌کشیم با بهره‌مندی از راهنمایی‌های کتاب تو و پیروی از پیشوایان معصومی که برای ما انتخاب کرده‌ای، هدفی را که تو برای ما برگزیده و راهی را که تو به ما نشان داده‌ای، بیابیم و با پیمودن آن خوشبختی و سعادت را در آغوش گیریم.

خدایا! تو یار و پشتیبان ما باش.

انتخاب بزرگ

حضرت ابراهیم علیه السلام یکی از پیامبران بزرگ الهی است که سرگذشت ایشان در چند سوره از سوره‌های قرآن کریم آمده است. یکی از این سوره‌ها داستان انتخاب بزرگ حضرت ابراهیم علیه السلام را حکایت می‌کند.

کتاب الهی را می‌گشاییم، آیات شریفه‌ی آن را قرائت می‌کنیم و در آن‌ها می‌اندیشیم تا بدانیم:

- ۱- انتخاب بزرگ حضرت ابراهیم علیه السلام چه بود؟
- ۲- ایشان بر چه معیاری انتخاب خود را انجام داده است؟

آیات ۷۴ تا ۸۰ سوره‌ی انعام را به دقت و زیبا بخوانید.

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

..... وَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أَعِزَّرَ
 آيا بتان را به خدایى مى گيرى؟ أَتَّخِذُ أَصْنَامًا ءِالِهَةً
 إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ
 فِى ضَلَالٍ مُّبِينٍ

۷۴

..... وَ كَذَلِكَ نُرَى إِبْرَاهِيمَ
 و این چنین به ابراهیم نمایاندم مَلَكَوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
 وَ لِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ

۷۵

..... فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ
 چون شب بر او پرده افکند رَأَى كَوْكَبًا
 قَالَ هَذَا رَبِّي
 فَلَمَّا أَفَلَ

..... قَالَ لِأَحِبِّ الْأَفْلِينَ

۷۶

..... فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِغًا
 قَالَ هَذَا رَبِّي

فَلَمَّا أَفَلَ

قَالَ لَئِن لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي
لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ
قطعا از گروه گمراهان خواهیم بود.

۷۷

فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِغَةً

قَالَ هَذَا رَبِّي

هَذَا أَكْبَرُ

فَلَمَّا أَفَلَتْ

قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ

گفت ای مردم! من بیزارم

مِمَّا تُشْرِكُونَ

۷۸

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ

به راستی من روی آوردم

لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ

حَنِيفًا

حق گرایانه

وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

۷۹

وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ

و قومش با وی ستیزه کردند.

قَالَ أَتُحَاجُّونِي فِي اللَّهِ

گفت آیا با من درباره‌ی خدا ستیزه می‌کنید؟

وَقَدْ هَدَانِ

وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ

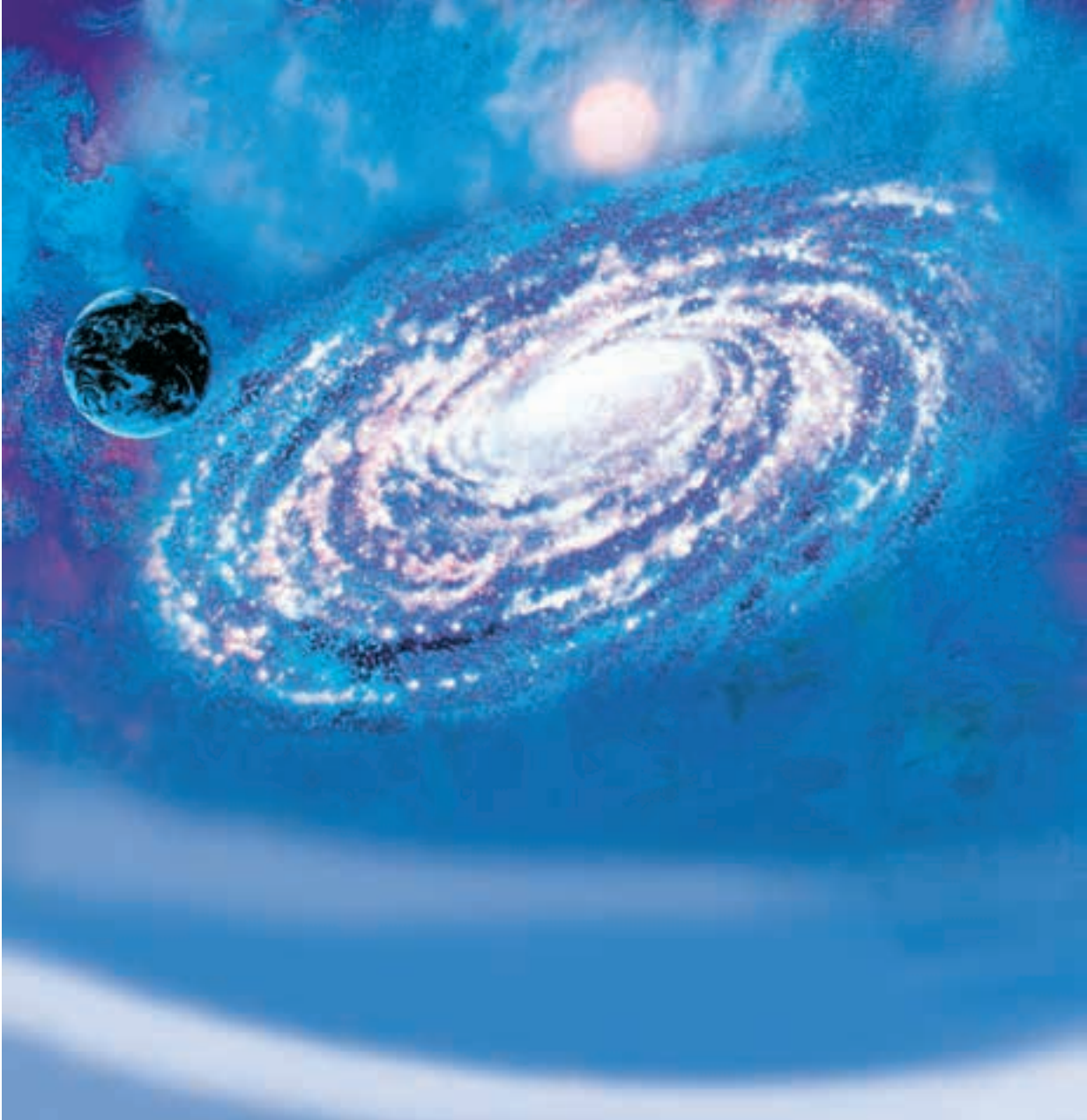
إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا

دانش پروردگار من همه چیز را فرا گرفته است.

وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا

أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ

۸۰

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي
فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا

به کمک توضیحات زیر ترجمه‌ی آیات را کامل کنید.

تُشْرِكُونَ : شریک (برای خدا)	أَرَأَيْتُمْ (أَرَى . كَ) : تو را می بینم
لِيَكُونَ : تا باشد	قَرَارٌ مِي دَهِيْد
بَارِغًا، بَارِغَةً : درخشان	لِلَّذِي : لِ . الذِي
فَطَرَ : پدید آورد	هَدَانٍ : هَدَانِي : هَدَى + ن + ي :
أَفَلَّ : افول کرد، ناپدید شد	هَدَايْتِ كَرْد مَرَا
	أَخَافُ : می ترسم

با تفکر در آیات، به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

۱- چرا چیزهایی مانند ماه، ستاره و خورشید لایق پرستش نیستند؟

.....

.....

۲- حضرت ابراهیم عليه السلام کدام جهت را برای زندگی خود برگزید؟

.....

.....

۳- چرا حضرت ابراهیم این جهت را انتخاب کرد؟ چه دلیلی بر درستی کار

خود آورد؟

.....

.....

تفکری در خویش

هر انسانی همواره در حال انتخاب است. اما نوجوانی را باید آغاز انتخاب‌های زندگی دانست. نوجوانی حضرت ابراهیم علیه السلام با یک انتخاب بزرگ آغاز شد. او از سرپرست خود «آزر» جدا شد تا بتواند یکتاپرست بماند و مردم را به یکتاپرستی بخواند. شما نیز حتماً با این گونه انتخاب‌ها روبرو شده و به اهمیت آن پی برده‌اید؛ به‌ویژه اگر این انتخاب درباره‌ی مهم‌ترین مسائل زندگی باشد. همه‌ی ما زندگی را دوست داریم و خوشبختی خود را در آن جست‌وجو می‌کنیم. موفقیت ما در این جست‌وجو با تفکر درباره‌ی خود گره خورده است؛ همان‌طور که حضرت ابراهیم علیه السلام با اندیشه و تفکر و با استعانت از هدایت الهی بهترین انتخاب را کرد.

راستی آیا انتخاب حضرت ابراهیم علیه السلام ریشه در وجود هر یک از ما ندارد؟
آیا هر انسانی اگر صادقانه با خود بیندیشد و خود را به جای آن انسان بزرگ بگذارد، به همان انتخاب نخواهد رسید؟

اندکی در خود نگر تا کیستی از کجایی در کجایی چستی
برای رسیدن به پاسخ این سؤال‌ها، دو گام برای تأمل و تفکر در احوال خویش برمی‌داریم:
گام اول: هر انسانی، میل و استعداد رسیدن به کمالات و خوبی‌هایی را دارد و به میزانی که به آن‌ها می‌رسد، احساس خرسندی و نشاط می‌کند. علم، ادب، شجاعت، عزت و کرامت از این قبیل کمالات‌اند. یک دانشمند با رسیدن به یک حقیقت علمی یا حل مسئله‌ای پیچیده لذت می‌برد و انسان شجاع از شجاعت خود احساس رضایت می‌کند. هر انسانی این کمالات و زیبایی‌ها را دوست دارد و برای رسیدن به آن‌ها در تلاش است. گویا انگیزه‌ای درونی آدمیان را به سوی آن خوبی‌ها می‌کشاند و به پیش می‌راند.

نام‌گذاری

شما چه نامی برای این میل و گرایش می‌گذارید؟

گام دوم: بیایید استعدادهای انسانی را با استعدادهای نهفته در گیاهان و حیوانات مقایسه کنیم. اگر بتوانیم از یک گیاه یا حیوان پرسیم که: «دوست داری به کجا برسی؟» یک یا چند پاسخ

محدود به ما می دهد. مثلاً دانه‌ی گندم می خواهد بونه‌ای با ده‌ها دانه شود، نهال کوچک خرما در آرزوی رشد کردن و رسیدن به نخل تومندی است که رطب‌های آن کام دیگران را شیرین کند. حیوانات نیز، هر یک به نوبه‌ی خود، آرزوهایی دارند؛ از بچه شیر پر جنب و جوش جنگل گرفته تا جوجه‌ای که تازه به دنیا آمده است. در هر حال، گیاه و حیوان در محدوده‌ی خاصی استعداد رشد و کمال دارند. اما استعدادهای انسان بسیار متنوع و گسترده است و استعدادهایی فراتر از موجودات دیگر دارد. او می‌تواند چون گل با طراوت، چون آهو چالاک، چون نسیم لطیف و چون صخره با صلابت باشد.

علاوه بر این، حیوانات و گیاهان وقتی به سرحدی از رشد و کمال رسیدند متوقف می‌شوند، چنان که گویی راهشان پایان یافته و دیگر آرزویی ندارند. اما انسان دارای روحیه‌ای بی‌نهایت طلب است و عطش او در دستیابی به خواسته‌هایش نه تنها سیراب نمی‌شود، بلکه روز به روز افزوده می‌گردد. او به دنبال چیزی است که هرگز پایان نمی‌پذیرد و تمام نمی‌شود.

نام‌گذاری

الف: برای این دو ویژگی انسان چه نامی انتخاب می‌کنید؟

۱-

۲-

ب: جمله‌ی حضرت ابراهیم علیه السلام به ستاره پرستان بیانگر کدام یک از این

ویژگی‌هاست؟

نمونه‌هایی از تدبّر که در این درس تمرین شد

دریافت پاسخ از آیات: به طور مثال سؤال «حضرت ابراهیم علیه السلام کدام جهت را برای زندگی برگزید» طرح شد و پاسخ آن از آیه‌ی سوره‌ی به دست آمد.

این شیوه‌ی تدبّر در قرآن کریم، نیازمند پرورش عقل و اندیشه و راهنمایی معلمان و اساتید معارف اسلامی است. قرآن کریم سرشار از استدلال‌های محکم و استوار است که با روشی کاملاً منطقی و در عین حال، ساده بیان شده‌اند. انس با این کتاب آسمانی هم سبب می‌شود که بتوانیم این استدلال‌ها را بهتر و بیش‌تر بیابیم و هم به رشد تعقل ما کمک می‌کند.

پیشنهاد

۱- این داستان را به صورت یک نمایش نامه بنویسید و آن را در کلاس اجرا کنید.

۲- داستان زندگی حضرت ابراهیم علیه السلام را در کتاب‌هایی که قصه‌های قرآن را ذکر کرده‌اند، مطالعه کنید و در کلاس حکایت کنید. بر ای این منظور می‌توانید به کتاب‌های زیر مراجعه کنید:

الف- قصه‌ی پیامبران، از مصطفی زمانی

ب- داستان پیامبران، از علی موسوی گرمارودی

۳- صحنه‌ای از داستان زندگی حضرت ابراهیم علیه السلام را که برای شما جذاب‌تر بوده، به تصویر در آورید.

۴- حل مسأله:

برخی معتقدند که:

«جوان تنوع طلب است و آن‌هایی که مانع تنوع طلبی او می‌شوند، جوان را درک نمی‌کنند. همین تنوع طلبی سبب می‌شود که جوانان به دنبال مد بروند و کسانی که با مد مخالفت می‌کنند، تنوع طلبی جوان را درک نمی‌کنند.

استفاده‌ی جوان از هر نوع مد لباس و مو و هر نوع فیلم و موسیقی و داخل شدن در هر گروه اجتماعی چه خوب و چه بد خاصیت دوران جوانی است؛ اگر بگذاریم جوان جوانیش را بکند، بعد از گذشت دوره‌ی جوانی، خودش آرام می‌گیرد و زندگی معمولی و همسان دیگران را دنبال می‌کند.»

چنین کسانی با پرسش‌های زیر روبرو هستند که باید بدان پاسخ دهند:
۱- آیا این‌گونه تنوع‌طلبی جوان را برای رسیدن به آن انتخاب بزرگ‌یاری می‌کند؟

۲- آیا جوان توانایی آن را ندارد که هر نوع مد را با هدف اصلی زندگی خود مطابقت دهد و سپس استفاده کند؟

۳- آیا این عقیده بدان معنا نیست که جوان هنوز به قدرت تفکر و تشخیص نرسیده و بیش‌تر از احساساتش تبعیت می‌کند؟

۴- آیا تنوع‌طلبی که ریشه در روح بی‌نهایت طلب انسان دارد، وقتی در این قبیل امور به کار رود، انسان را از هدف‌های اصلی غافل نمی‌کند؟

۵- آیا نمی‌توان در انتخاب مُد معیار و میزانی تعیین کرد؟ آن معیار و میزان کدام است؟

۶- آیا پیش از انتخاب هر مد بهتر نیست منشأ پیدایش آن را شناخت؟
با دوستان خود درباره‌ی این مسأله بیندیشید و نظر خود را ارائه دهید.

کدامین هدف؟

با اندیشه در آیات قرآن کریم، آموختیم که انسان موجودی بی‌نهایت طلب است. او به دنبال هدف‌هایی است که پایان نیابد و تمام نشود. اما وقتی به دنیای انسان‌ها می‌نگریم، با دنیای حیرت‌انگیزی مواجه می‌شویم؛ چنان اختلافی در هدف‌ها وجود دارد که ابتدا سردرگم می‌شویم که: راستی؛ کدام انتخاب درست است؟ کسانی به دنبال پول و ثروت‌اند، برخی دل به کشف اسرار جهان سپرده‌اند، برخی به دنبال جاه و مقامند، یکی به هنرمندی و نقش‌آفرینی در عرصه‌های هنری می‌اندیشد و دیگری در آرزوی قهرمانی در ورزش پیوسته می‌کوشد و ...

منشأ این اختلاف‌ها چیست؟ چرا یکی به این دلبستگی دارد، دیگری به آن؟

آیا معیاری برای داوری وجود دارد؟

آیا می‌توان هدف‌ها را رتبه‌بندی کرد؟

انتخاب هدف زندگی، مهم‌ترین انتخاب هر انسانی است. این انتخاب است که به تمام برنامه‌های ما جهت می‌دهد و رنگ و بوی خاصی به آن می‌بخشد. از این‌رو لازم است بار دیگر در قرآن کریم تفکر کنیم و از راهنمایی خداوند بهره ببریم تا هدف و جهت زندگی خود را به‌دست آوریم.

این آیات را به دقت و زیبا بخوانید.

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

.....	مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ
آن مقدار از آن را که بخواهیم به او می دهیم	عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ
.....	لِمَنْ نُرِيدُ
.....	ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ
تا با خواری و سرافکندگی در آن وارد شود.	يَصَلَّاها مَذْمُومًا مَدْحُورًا
.....	وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ
.....	وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا
.....	وَهُوَ مُؤْمِنٌ
.....	فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا

إسراء، ۱۸ و ۱۹

.....	فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ
.....	رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا
و او را در آخرت بهره ای نیست.	وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ

به کمک توضیحات زیر، ترجمه‌ی آیات را کامل کنید.

نُریدُ : می‌خواهیم
 ءَاتِنَا : به ما ببخش، به ما بده
 الْعَاجِلَةَ : امر زودگذر، دنیا
 سَعَى : سعی کرد، تلاش کرد
 كَفُور : ناسپاس

هشدار

یکی از تفاوت‌های انسان با گیاهان و حیوانات، در نحوه‌ی رسیدن به کمالات و شکوفایی استعدادهاست. استعدادهای گیاهان به‌طور طبیعی و استعدادهای حیوانات به نحو غریزی شکوفا می‌شوند. اما نهال وجود انسان، صرف‌نظر از برخی جنبه‌های جسمانی او، به دست خودش رشد می‌کند. خداوند نعمت‌های زیادی به انسان بخشیده است، که از میان آن‌ها باید به «قدرت تفکر» و «قدرت انتخاب» اشاره کرد. انسان با استفاده از «قدرت تفکر» خوبی‌ها و راه‌های رسیدن به آن‌ها را می‌شناسد و چون «قدرت انتخاب» دارد، می‌تواند آن خوبی‌ها را برگزیند و راه رسیدن به سعادت را بییابد. به همین جهت است که خداوند انسان را به روشی متفاوت از گیاهان و حیوان‌ها هدایت کرده است؛ به این صورت که راه رسیدن به خوشبختی را به او نشان داده تا خود آن را بشناسد و با اراده‌ی خود آن را برگزیند. بنابراین، انتخاب ماست که سرنوشت ما را می‌سازد، خوشبختی یا سیه‌روزی ما در گرو همین تصمیم‌گیری است. تصمیمی به این اهمیت و بزرگی بر دوش ماست؛ تصمیمی که از آن نمی‌توان شانه خالی کرد و از عواقب آن نیز نمی‌توان فرار نمود.

بس با این انتخاب مهم چگونه روبرو شویم؟ آیا می‌توان آن را جدی نگرفت و غافل و بی‌توجه از کنار آن گذشت؟ آیا نباید همواره در این باره فکر کرد، از خدای خود کمک خواست و عقل خود را به کار گرفت تا به بهترین هدف دل ببندیم و در راه رسیدن به آن عمر خود را صرف کنیم؟

پیام آیات (۱)

کدام یک از آیات ابتدای درس، مسئولیت ما را در این تصمیم‌گیری تذکر می‌دهند؟ پیام‌های این آیات را بنویسید.

آیات.....

پیام‌ها: ۱-.....

۲-.....

۳-.....

جمع آوری اطلاعات

- ۱- با تأمل در حالات دوستان و اطرافیان و شنیده‌هایتان از احوال دیگران، فهرستی از دل‌بستگی‌های مختلف تهیه کنید.
- ۲- دل‌بستگی‌های نزدیک به هم را کنار هم بنویسید و بدین ترتیب آن‌ها را دسته‌بندی نمایید و برای هر دسته نامی انتخاب کنید.

تفاوت بینش‌ها، منشأ تفاوت در هدف‌ها و دل‌بستگی‌ها

همان‌طور که گفتیم، استعداد‌های انسان بسیار متفاوت و متنوع است و معمولاً افراد به یک یا چند مورد خاص از این استعدادها، اهمیت بیش‌تر می‌دهند. این اختلاف، ریشه در اندیشه و تفکر انسان‌ها دارد.

هر کس با بینش و نگرش خاص خود به سراغ هدفی خاص می‌رود. اگر بینش‌ها مختلف باشند، هدف‌ها و دل‌بستگی‌ها نیز مختلف می‌شوند. اگر کسی چنین بیندیشد که محبت به دیگران ارزشمند است، می‌کوشد به دیگران محبت کند. کسی هم که فکر می‌کند برتر از دیگران است، همواره منتظر است که دیگران در خدمت او باشند. اگر کسی مقاصد کوچک در نظرش مهم جلوه کنند، به سوی همان مقاصد می‌رود و آن کسی که کمالات و خوبی‌های متعالی و بزرگ انسان را شناخته، به آن‌ها دل می‌بندد و برای رسیدن به آن‌ها می‌کوشد. «آدم‌های بزرگ مقاصد بزرگ دارند،

زود به پایان نمی‌رسند و تمام نمی‌شوند.»^۱

معیارهای انتخاب هدف‌های اصلی

بنابراین برای انتخاب صحیح هدف‌ها و دل‌بستن به آن‌ها نیازمند معیار و ملاک هستیم؛ معیاری که بتوانیم به وسیله‌ی آن ارزش هدف‌ها را مشخص کنیم و متناسب با ارزشی که دارند به آن‌ها رتبه دهیم. بدین وسیله هدف‌های زندگی را به‌درستی برخواهیم گزید و عمر خود را برای رسیدن به آن‌ها صرف خواهیم کرد. آن‌گاه عمر و زندگی ما ثمر خواهد داد و میوه‌ی رستگاری و سعادت را خواهیم چید. خدای رحیم و مهربان که خواستار سعادت ماست، در قرآن کریم، در این مورد ما را هدایت و راهنمایی می‌کند و معیار انتخاب هدف‌های اصلی از غیر آن را مشخص فرموده و آثار و نتایج آن‌ها را نیز یادآور شده است؛ او که از همه به ما مهربان‌تر و از خود ما به نیازهای ما آگاه‌تر است.

۱- رهبر معظم انقلاب اسلامی، سال ۱۳۷۶، در دیدار با جمعی از جوانان

آیات مرتبط با پیام	برای رسیدن به معیارهای انتخاب، در آیات ابتدای درس تدبّر کنید و با تأمل در آنها و ارتباط دادن آنها به یکدیگر، پیامها را تکمیل کنید و آیاتی را که این پیامها از آنها استخراج می‌شوند، مشخص نمایید.
.....	۱- برخی هدفها و دل بستگی‌ها پایان‌پذیر هستند.
.....	۲- اگر کسی آنها را به عنوان هدف اصلی برگزیند، ممکن است به مقداری از آنها برسد.
.....	۳- اگر کسی فقط این هدفها را انتخاب کند
.....	۴- برخی هدفها پایان‌ناپذیر و همیشگی هستند.
.....	۵- اگر کسی آنها را به عنوان هدف اصلی برگزیند و به هدف خود خواهد رسید.
.....	۶- هدفهای پایان‌ناپذیر در تقرب به خدا به دست می‌آید.
.....	۷- هدفهای پایان‌ناپذیر همان هدفهای اخروی هستند.
.....	۸- هدفهای پایان‌پذیر همان هدفهای دنیوی هستند.
.....	۹- اصل قرار گرفتن هدفهای اخروی، مانع بهره‌مندی انسان از نعمت‌های دنیایی نمی‌شوند.
آیات ۱۸ سوره‌ی اسراء و ۲۰۰ سوره‌ی بقره	۱۰- اگر هدفهای دنیوی اصل قرار گیرند، مانع رسیدن به هدفهای اخروی می‌شوند.
<p>نتیجه: برنامه‌ریزی انسان باید دربرگیرنده‌ی اهداف اخروی و اهداف باشد و به‌گونه‌ای تنظیم شود که اهداف اصل قرار گیرند و هدفهای دنیوی و تابع آنها باشند.</p>	

همان‌طور که می‌بینید، این‌جا سخن از هدف‌های اصلی و فرعی است، که هر دو خوب می‌باشند و برای زندگی ما ضروری هستند. مهم این است که هدف فرعی را به‌جای هدف اصلی قرار ندهیم و آن‌قدر به اهداف فرعی دل‌نبندیم که مانع ما در رسیدن به اهداف اصلی شوند و از رفتن به سوی کمالات بازدارند. تلاش برای رسیدن به نعمت‌های دنیا نه تنها بد نیست، بلکه ضروری و خوب است. فقط باید توجه کنیم که برای رسیدن به نعمت‌های دنیا مرتکب گناه نشویم و آن‌قدر سرگرم آن‌ها نباشیم که از زیبایی‌های پایدار باز بمانیم.

تفکیک

اهداف و دل‌بستگی‌هایی را که در فعالیت «جمع‌آوری اطلاعات» گردآورده‌اید، با توجه به آن‌چه از آیات قرآنی آموخته‌اید، تفکیک کنید.

اهداف و دل‌بستگی‌های اصلی	اهداف و دل‌بستگی‌های فرعی
۱-	۱-
۲-	۲-
۳-	۳-
۴-	۴-
۵-	۵-
۶-	۶-
۷-	۷-
۸-	۸-

طرح سؤال: اگر کسی به شما بگوید من به نقاشی یا مهندسی یا نجاری علاقه دارم و می‌خواهم آن را هدف زندگی قرار دهم، به وی چه می‌گویید؟

تعدادی از زیبایی‌ها و خوبی‌هایی را که همه‌ی ما آن‌ها را دوست داریم، خواستار آن‌ها هستیم و از نوع اهداف پایان‌ناپذیر هستند، مشاهده می‌کنید. این اهداف از نظر اهمیت در یک درجه نیستند؛ برخی در درجه‌ی اول اهمیت قرار دارند و برخی در درجات بعد. شما بر اساس نظر خود، آن‌ها را درجه بندی کنید و به ترتیب اهمیت، به آن‌ها شماره‌های ۱، ۲، ۳ و ۴ بدهید.

درجه	خوبی‌ها و زیبایی‌ها	درجه	خوبی‌ها و زیبایی‌ها	درجه	خوبی‌ها و زیبایی‌ها	درجه	خوبی‌ها و زیبایی‌ها
	عفاف و پاکدامنی		هنرمندی		عفو و گذشت		بندگی خداوند
	خوشرویی با مردم		قناعت		شجاعت		خضوع در پیشگاه خدا
	پوشاندن بدی مردم		پاکی ظاهر و باطن		خشوع در پیشگاه خدا		عدالت
	نداشتن کینه		غلبه بر شهوت		دشمنی با ستمگران		یقین به خداوند
	مروت و جوانمردی		خوف از عذاب خداوند		خلافت		عاقل بودن
	غیرت نسبت به ناموس		اقتدار در برابر مستکبران		ایثار		امید به رحمت خداوند
	مدارا با مردم		زیرکی و تدبیر		عزت و کرامت نفس		توکل بر خدا
	نظم و قانون‌پذیری		ستایشگری خداوند		حکمت		اهل کار بودن
	احسان به پدر و مادر		کم‌هزینه در زندگی		قدرت و توانایی		شکرگزاری خداوند
	حسن ظن به مردم		حبّ به خداوند		علم		حلم و بردباری
	صبور و با استقامت		دوستدار آبادانی		رحمت		احساس نیاز به خداوند
	شکست‌ناپذیری		غمخواری برای مردم		کمک به مظلوم		اخلاص در عمل
	خیرخواهی مردم		همراهی با مردم در مشکلات		بلند همتی		تسلیم به خداوند
	روح علمی داشتن		صداقت با مردم		بصیرت		پرمهر و عظوفت
	رضایت از خدا		مهمان‌نوازی		شنوا بودن		صمیمی بودن با خویشان

۱- پیام‌های اصلی درس را به ترتیب بنویسید.

پیام‌های اصلی درس	شماره
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

۲- تنوع و گستردگی استعدادهای ما مفید است یا مضر؟ چرا؟

۳- چگونه می‌توان هدف زندگی را امور اخروی قرار داد، ولی در دنیا زندگی

کرد و برای پیشرفت زندگی مادی و رسیدن به رفاه و آسایش کوشش نمود؟

۴- چرا انسان مسئول سرنوشت خویش است؟

۵- به نظر شما انسان سعادتمند کیست؟

پیشنهاد

با توجه به آموخته‌های درس، هر انسانی با سه گزینه روبروست:

۱- فقط هدف‌های پایان‌پذیر را انتخاب کند و به هدف‌های دیگر بی‌توجه باشد.

۲- فقط هدف‌های پایان‌ناپذیر را برگزیند و از هدف‌های پایان‌پذیر چشم‌پوشد.

۳- هدف‌های پایان‌ناپذیر را به عنوان هدف‌های اصلی برگزیند و به

هدف‌های پایان‌پذیر در حد خودشان توجه کند.

در شیوه‌ی زندگی انسان‌های پیرامون خود و نیز انسان‌های گذشته بیندیشید

و نمونه‌هایی برای هر یک از این سه گزینه پیدا کنید و نتیجه‌ی انتخاب آن‌ها را توضیح

دهید.

برترین هدف

در درس سوم تفاوت میان دو دسته از هدف‌ها روشن شد و این فرصت با هدایت قرآن کریم برای ما فراهم گردید که بتوانیم هدف‌های اصلی زندگی خود را به درستی انتخاب کنیم و در زندگی سرگردان نباشیم.

یک سؤال اساسی دیگر باقی مانده که می‌خواهیم آن را بررسی کنیم. و آن سؤال این است:

در میان هدف‌های اصلی، برترین و کامل‌ترین هدف کدام است؟

پاسخ به این سؤال روشن می‌کند که چرا حضرت ابراهیم علیه السلام با خورشید و ماه و ستاره پرستان همراه نشد و راه دیگری را پیش گرفت و به آن انتخاب بزرگ رسید.

این آیات را به دقت و زیبا بخوانید.

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ

طه، ۸

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي

فَطَّرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا

وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

أنعام، ۷۹

وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

جَنَّاتٍ تَجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

خَالِدِينَ فِيهَا

وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ

وَرِضْوَانٍ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ

ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

توبه، ۷۲

می‌کنیم، بهتر بتواند پاسخگوی این دو ویژگی باشد، آن هدف، کامل‌تر است. بنابراین هدف اصلی ما آن هدفی است که همه‌ی استعدادهای متنوع ما را دربرگیرد و در جایی متوقف نشود و نهال وجود ما را به درختی پربار و زیبا تبدیل کند به طوری که سراسر وجود ما را شادایی، بالندگی، شور و نشاط فراگیرد. امیرمؤمنان علی علیه السلام را ببینید! ایشان رشد و تکامل خود را زیر نظر و با تربیت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله آغاز کرد و جلوه‌گاه همه‌ی کمالات و زیبایی‌ها شد. وقتی به شخصیت ایشان می‌نگرید، می‌بینید که ایشان در میدان علم و دانش، رشادت و جنگاوری، سخنوری و خطابه، مهربانی و دوستی، جوانمردی و مروت، نیایش و عبادت، حق‌طلبی و عدالت، پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله بی‌نظیر است. راستی، ایشان چه چیزی را مقصود و هدف خود قرار داده که به همه‌ی این زیبایی‌ها دست یافته است؟ بار دیگر به سراغ کتاب خدا می‌رویم تا پاسخ سؤال خود را دریابیم و با تصمیمی جدی و همتی بلند، رسول خدا صلی الله علیه و آله و امیرمؤمنان علیه السلام را اسوه‌ی خود قرار دهیم و قدم در مسیری بگذاریم که ابراهیم علیه السلام پیمود و به هدف رسید.

پیام آیات

در آیات ابتدای درس تدبّر کنید و توضیح دهید که:

۱- از کدام آیه می‌توان فهمید خداوند همه‌ی صفات خوب و زیبارا دارد؟ چرا؟

.....

۲- از کدام آیه می‌توان فهمید که منبع همه‌ی صفات پایان‌ناپذیر خداست؟

چرا؟

.....

۳- از کدام آیات می‌توان دریافت که او سرچشمه و منبع همه‌ی کمالات است؟

چرا؟

.....

۴- از کدام آیه می‌توان دریافت که خوبی‌ها و زیبایی‌های بهشت درجات

دارد؟ چرا؟

.....

۵- چگونه می‌توان از ارتباط برقرار کردن میان آیات دریافت که بهترین و

برترین هدف، نزدیکی به خداوند است؟

.....

نزدیکی و تقرب به خداوند، نزدیکی مکانی و ظاهری نیست. چه بسا دو نفر در یک مکان در کنار هم باشند ولی هیچ نزدیکی به هم احساس نکنند. نزدیکی به خدا یک نزدیکی حقیقی است، همان طور که دوری از او هم بدترین نوع دوری است. خدا سرچشمه‌ی زیبایی‌ها و خوبی‌هاست و انسان‌ها به میزانی که زیبایی‌ها و خوبی‌ها را کسب کنند، تجلی بخش صفات زیبای او شده‌اند و به او تقرب یافته‌اند.

پیشوایان ما و در رأس آن‌ها رسول خدا ﷺ تنها به خدای خود دل بسته بودند و زندگی خود را وقف رسیدن به او کرده بودند و در تنهایی‌ها با او نجوا می‌کردند و اشتیاق خود را در ضمن زیباترین جمله‌ها با او در میان می‌گذاشتند. امام سجاد علیه السلام در یکی از مناجات‌های خود می‌گوید:

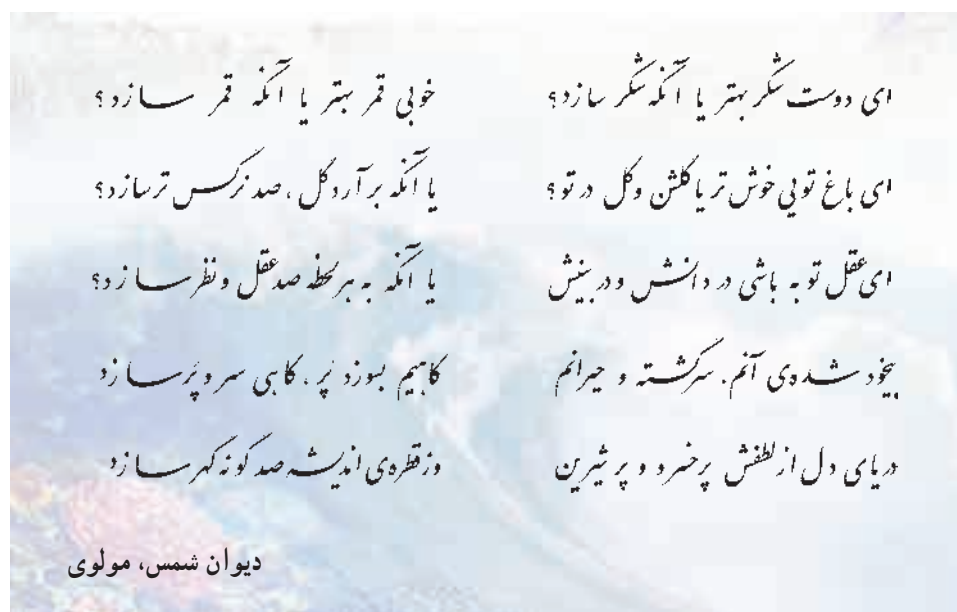
ای آرمان دل‌های مشتاقان	يَا مُنَى قُلُوبِ الْمُشْتَاقِينَ
و ای نهایت آرزوهای عاشقان	و يَا غَايَةَ أَمَالِ الْمُحِبِّينَ
دوست داشتن تو را از خودت درخواست می‌کنم.	أَسْأَلُكَ حُبَّكَ
و دوستی آنان را که تو را دوست دارند.	و حُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ
و دوستی هر کاری که مرا به قرب تو می‌رساند	و حُبَّ كُلِّ عَمَلٍ يُوصلُنِي إِلَى قُرْبِكَ
و می‌خواهم که خودت را نزد من	و أَنْ تَجْعَلَكَ أَحَبَّ إِلَيَّ
محبوب‌تر از هر چیز دیگر قرار دهی	مِمَّا سِوَاكَ
و عشقم به خودت را	و أَنْ تَجْعَلَ حُبِّي إِيَّاكَ
به سوی خشنودیت بگردانی	قَائِدًا إِلَى رِضْوَانِكَ
و شوقم به خودت را	و شَوْقِي إِلَيْكَ
بازدارنده از نافرمانی‌ات سازی.	ذَائِدًا عَنِ عَصْيَانِكَ ^۱ .

۱- مناجات المحبِّين از کتاب مفاتيح الجنان، مناجات خمس عشرة

هر کس اندکی تأمل کند، می‌بیند که در ذات خود در جست‌وجوی سرچشمه‌ی خوبی‌ها و زیبایی‌هاست و تا به آن منبع و مبدأ نرسد، آرامش نیافته و از پای نخواهد نشست. پس مقصود و محبوب نهایی ما ذات مقدس خداوند است. به‌راستی جز او چه کسی و چه چیزی می‌تواند شایسته‌ی بالاترین دل‌بستگی‌ها باشد؟ چه کسی جز او می‌تواند روح پایان‌ناپذیر انسان را سیراب کند. اگر روح انسان بی‌نهایت طلب است و خوبی‌ها را به‌صورت بی‌پایان می‌خواهد، شایسته است که تنها تقرب و نزدیکی به خدای بزرگ مقصد نهایی او باشد.

البته این مقصد، به همان میزان که بسیار بزرگ و ضامن خوشبختی ماست، همّت بزرگ و اراده‌ی محکم می‌طلبد. همان‌طور که دست‌یابی به گوهرهای گرانقدر دریاها پشتکاری شگرف می‌خواهد، تقرب به برترین محبوب و مقصود نیز سهم بلندهمّتان با پشتکار و کوشاست.

بار دیگر به داستان حضرت ابراهیم علیه السلام در درس دوم باز می‌گردیم. ایشان پس از تماشای ظهور و افول ماه و خورشید و ستاره فرمود: «من آنچه را که افول می‌کند، دوست ندارم». در حقیقت ایشان به مردم آموخت، نباید در زندگی به هدفی دل بست که گذراست و پایان می‌پذیرد. بلکه باید روی به سوی کسی نمود و دل به کسی بست که پایانی ندارد و خالق جهان آفرینش است. او سرچشمه‌ی خوبی‌ها و زیبایی‌ها، و لذا برترین و بهترین محبوب و مقصود انسان است.

نمونه‌هایی از تدبّر که در این درس تمرین شد

- ۱- دریافت پاسخ از آیات: در متن درس، سؤال‌های پنج‌گانه طرح شد و با تدبّر در آیات، پاسخ آن‌ها به دست آمد.
- ۲- ارتباط برقرار کردن میان چند آیه: از پیوند میان آیه‌ی ۸ سوره‌ی طه و دریافتیم که خداوند سرچشمه‌ی همه‌ی کمالات و زیبایی‌هاست.
و از پیوند میان آیات و دریافتیم که قرب و رضای الهی برترین هدف زندگی است.

گام دوم

انتخاب هدف

با نگاهی ژرف به زندگی، می‌کوشم هدف‌های خود را بهتر بشناسم و معرفت خود را به خدا افزایش دهم، خدایی که تقرب به او نهایت مقصود است. برای این شناخت هم از خودش یاری می‌جویم و هم به زندگی کسانی نظر می‌کنم که او را به‌خوبی شناختند و در جوار آن محبوب یگانه و معبود حقیقی به سرور و سربلندی جاوید رسیدند، یعنی رسول خدا و اهل بیت پاک آن حضرت که سلام و درود خدا بر همه‌ی آنان باد.

خدایا سعی خواهم کرد در نیایش عاشقانه‌ی هم‌روزه‌ام این عبارت ملکوتی را با همه‌ی وجود ادا کنم که:

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

